

**2009-cu ilin I yarımiliyinin yekunları
üzrə pul siyasətinin yerinə yetirilməsi
vəziyyəti haqqında**

H E S A B A T

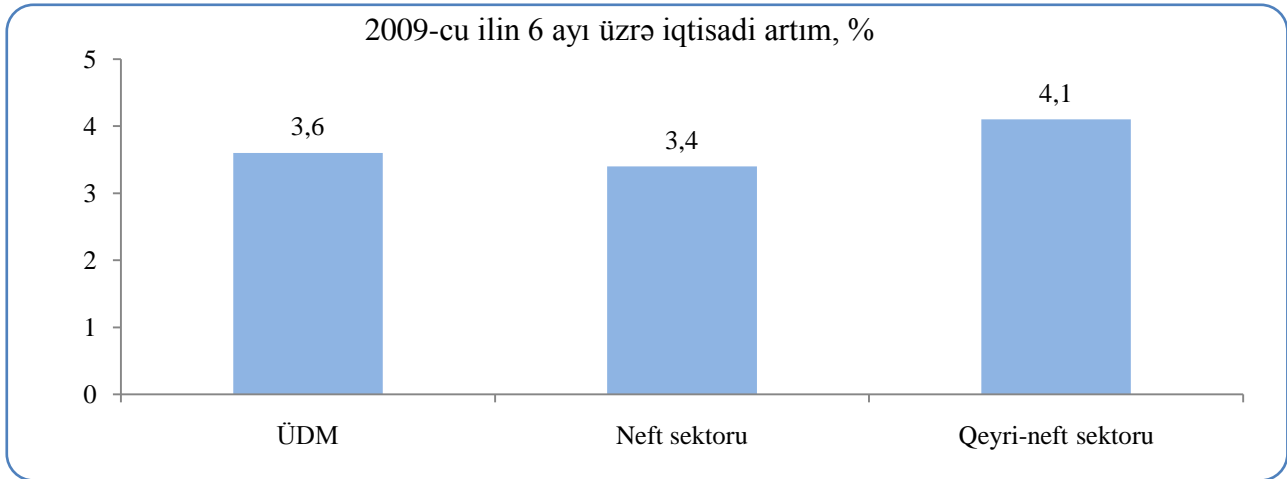
Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı

Bakı-2009

1. Makroiqtisadi durum və qlobal iqtisadi proseslər

Makroiqtisadi vəziyyət. Qlobal böhran kontekstində Azərbaycan iqtisadiyyatı digər inkişaf edən və postsovet ölkələrinə nisbətən yüksək makroiqtisadi dayanıqlıq nümayiş etdirmişdir. Belə ki, 2009-cu ilin birinci yarımilində iqtisadi artım tempi 3,6%, o cümlədən qeyri-neft sektorunda isə 4,1% təşkil etmişdir.

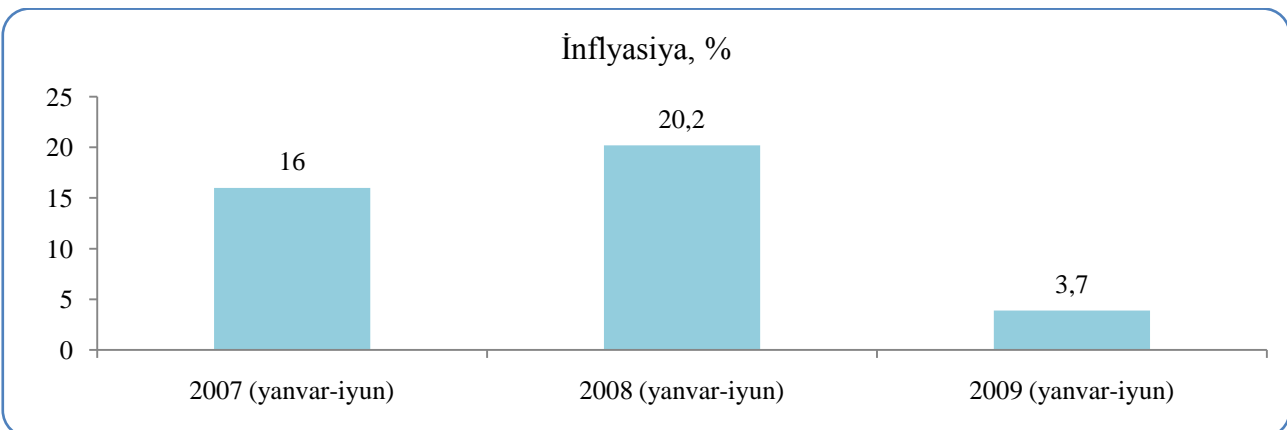
Qrafik 1.

Bazar iqtisadiyyatlı ölkə üçün vacib şərt olan **özəl sektorun** iqtisadiyyatdakı rolu da yüksək olaraq qalır. Dövr ərzində ÜDM-in 85%-dən çoxu, o cümlədən sənaye məhsulunun 77,3%-i, kənd təsərrüfatı məhsulunun demək olar ki, hamısı qeyri-dövlət bölməsinin payına düşür.

Ötən ilin son aylarından başlayan deflyasiya prosesi cari ilin II rübündə də davam etmişdir. Belə ki, 2009-cu ilin 6 ayında 3% deflyasiya qeydə alınmışdır. Orta illik **inflyasiya** 3,7% təşkil etmişdir ki, bu da ötən ilin müvafiq dövründən 5 dəfə aşağıdır.

Qrafik 2.

Ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən dünya bazarında enerji daşıyıcılarının qiymətinin kəskin düşməsinə baxmayaraq ölkənin **xarici ticarət balansında** müşayiət olunan müsbət meyillər davam etməkdədir. Xarici ticarət dövriyyəsi 2009-cu ilin yanvar-may aylarında 6853,3 mln. dollar təşkil etmişdir ki, bunun da 4591,3 mln. dolları ixracın, 2262 mln. dolları isə idxalın payına düşür. Beləliklə, dövr ərzində xarici ticarət balansında 2329,3 mln. dollar profisit yaranmışdır. Qeyd edək ki, ölkənin strateji valyuta ehtiyatları 17 mlrd. dollara yaxındır ki, bu da 24 aylıq mal və xidmətlərin idxalına kifayətdir.

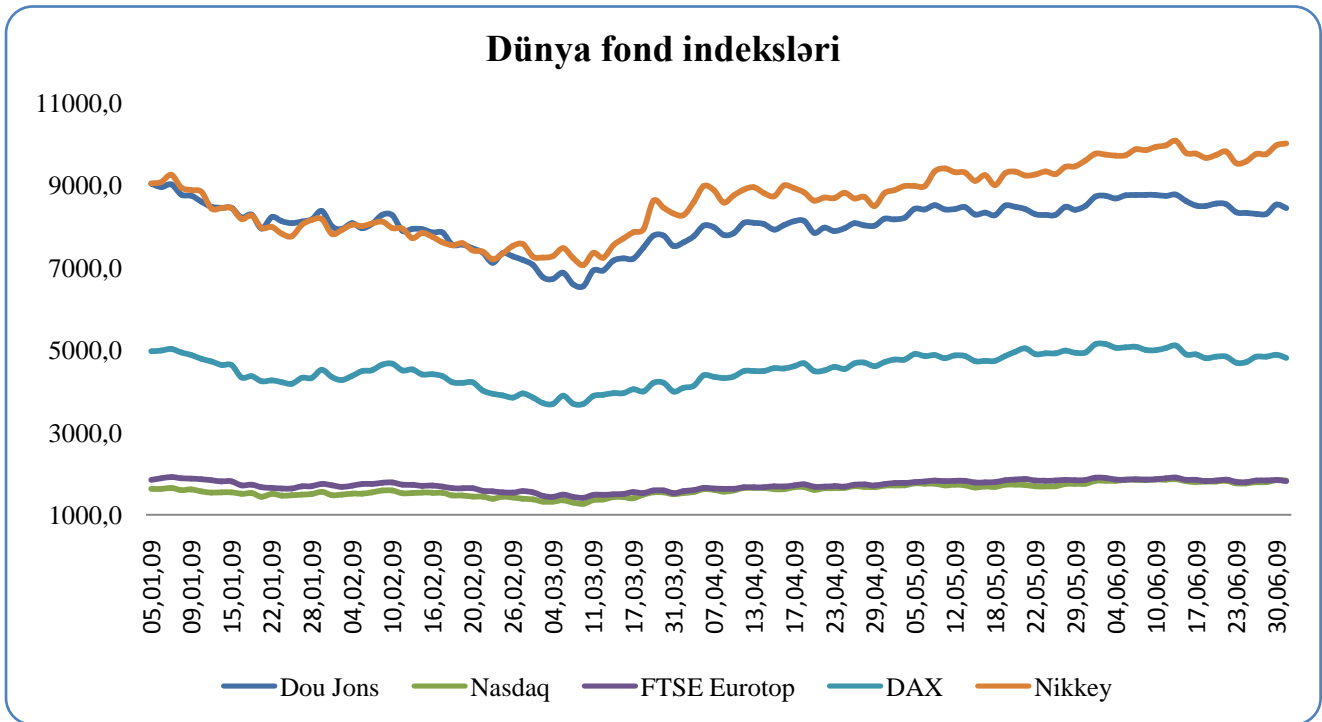
Əhalinin sosial vəziyyətinin yaxşılaşması cari ilin 6 ayında da davam etməkdədir. Belə ki, orta aylıq əmək haqqı ötən ilin müvafiq dövrünə nəzərən 19% artaraq 298 manata çatmışdır.

Dünya maliyyə və əmtəə bazarlarında baş verən meyllər. Aparıcı ölkələrin iqtisadiyyatında baş verən proseslər onların maliyyə bazarlarının indikatorlarında öz əksini tapmışdır.

Dövr ərzində ABŞ dollarının məzənnəsi dünyanın aparıcı valyutalarına nəzərən əsasən ucuzlaşma istiqamətində dəyişmişdir. Belə ki, 2009-cu ilin ilk yarımilliyinin yekunu üzrə ABŞ dollarının məzənnəsi avroya nəzərən 0,07%, İngilis funt sterlinqinə nəzərən 14,7% bahalaşmış, Rus rubluna nəzərən 5,5%, İsveçrə frankına nəzərən 2%, Yapon yeninə nəzərən isə 5,9% ucuzlaşmışdır.

Dövr ərzində əsas dünya fond indekslərinin səviyyəsi artmışdır. Belə ki, Nyu York Fond Birjasında hərraca çıxarılan 30 ən iri sənaye şirkətinin orta qiymətini əks etdirən “Dou Cons” indeksi 0,4% azalmış, ABŞ-ın 100 ən iri yüksək texnoloji şirkətinin səhmlərinin qiymətləri əsasında hesablanmış “Nasdaq” indeksi 21,5%, Avropanın 100 ən iri şirkətinin səhmlərinin qiymətləri əsasında hesablanmış “FTSE eurotop 100” indeksi 4,2%, Almaniya Fond Birjasında hərraca çıxarılan 100 ən iri şirkətin səhmlərinin orta qiyməti “DAX” indeksi 2,2%, Tokio Fond Birjasında hərraca çıxarılan 225 ən iri şirkətin səhmlərinin qiymətləri əsasında hesablanmış Nikkey indeksi isə 13% azalmışdır.

Qrafik 3.

Qeyd olunan dövrdə dünya bazarında “azerilight” markalı **neftin orta qiyməti** 52,7 ABŞ dolları təşkil etmişdir. Bu da ötən ilin müvafiq dövrü ilə müqayisədə (111,2 dollar) 52,6% azdır.

Dövr ərzində dünya bazarlarında **qızılın qiymətinin** artması davam etmişdir. Belə ki, beynəlxalq bazarda qızılın unsiyasının qiyməti dövrün əvvəlində 875,1 ABŞ dolları olduğu halda, dövrün sonuna 6,2% (və ya 44,7 ABŞ dolları) artaraq 919,7 ABŞ dolları səviyyəsinə yüksəlmişdir.

2. Pul siyasətinin hədəflərinə nail olunması vəziyyəti.

Mərkəzi Bank 2009-cu il üçün bəyan etdiyi pul siyasətinin əsas istiqamətlərinə uyğun olaraq hesabat dövründə makroiqtisadi tarazlığın və dayanıqlığın təmin olunmasına, habelə bank sistemində maliyyə sabitliyinin qorunmasına yönəldilmiş pul və məzənnə siyasəti yeritmişdir.

2009-cu ilin ilk yarımilininin I rübündə əsasən qonşu ölkələrdə gedən devalvasiyanın psixoloji təsiri nəticəsində valyuta bazarında dollara tələbat artmış, II rübdən isə əksinə olaraq dollara tələb azalmışdır. Bazarın vaxtında tənzimlənməsi

sayəsində manatın məzənnəsi sabit qalmış və nəticədə ilin əvvəlindən bəri manat ABŞ dollarına qarşı 0,4% ucuzlaşmışdır. Tədiyə balansının tarazlığı manatın məzənnəsinin sabit qalmasının əsas faktoru olmuşdur. Manatın sabit qalması dövr ərzində inflyasiyanın artmamasına, iqtisadi subyektlərin maliyyə itkilərindən qorunmasına imkan vermişdir.

Ticarət partnyoru olan ölkələrin valyutalarına nəzərən ikitərəfli nominal məzənnələrinin dəyişiminin ticarət xüsusi çəkiliəri nəzərə alınmaqla həndəsi ortasını əks etdirən manatın nominal effektiv məzənnəsi 2009-cu ilin 6 ayında ümumi ticarət dövriyyəsi üzrə 0,5% bahalaşmışdır ki, bu da orta illik inflyasiyanın berrəqəmli səviyyəyə düşməsinə müsbət təsir göstərmişdir. Qeyri-neft sektoru üzrə real effektiv məzənnə isə bu dövrdə 3,4% ucuzlaşmışdır ki, bunu da rəqabət qabiliyyəti baxımından pozitiv qiymətləndirmək olar. Partnyor ölkələrin əksəriyyətində inflyasiya mövcud olduğu halda Azərbaycanda deflyasiyanın baş verməsi real effektiv məzənnəyə azaldıcı təsir göstərmişdir.

Qlobal böhranın ölkə iqtisadiyyatına təsirini minimuma endirmək üçün 2008-ci ilin sonlarından başlanan pul siyasətinin yumşaldılması 2009-cu ilin ilk yarımilində də davam etdirilmişdir.

Ölkədə inflyasiya gözləntilərinin azalmasını nəzərə alaraq, işgüzar aktivliyin yüksəldilməsi məqsədilə hesabat dövrü ərzində uçot dərəcəsi 8%-dən 2%-ə, faiz dəhlizinin yuxarı həddi isə 13%-dən 7%-ə endirilmişdir. Məcburi ehtiyat normaları 6%-dən 0,5%-ə salınmışdır.

Beləliklə dövr ərzində Mərkəzi Bank tərəfindən likvidliyin verilməsi əməliyyatları aktivləşdirilmiş, likvidliyin cəlb olunması alətləri isə məhdudlaşdırılmışdır. Həm manat, həm də xarici valyuta ilə məcburi ehtiyat normasının azaldılması hesabına dövr ərzində bank sisteminə 250 mln. manat likvidlik verilmişdir.

Nəticədə son illər ərzində ilk dəfə olaraq likvidliyin verilməsi alətlərinin (yenidənmaliyyələşdirmə, tərs REPO, SVOP) həcmi ilə likvidliyin cəlb olunması alətlərinin (not portfeli, REPO, məcburi ehtiyatlar) fərqi xarakterizə edən likvidlik

saldosu pozitiv zonaya keçmişdir. Cari ilin 6 ayının yekunu üzrə AMB tərəfindən bank sisteminə 600 mln. manat likvidlik dəstəyi verilmişdir.

Bütün bunlar bankların likvid vəsaitlərinin artması ilə müşayiət olunmuş və pul təklifinin əhəmiyyətli azalmasının qarşısını almışdır. Belə ki, ikinci rübdə manatla pul bazası 5%, M2 pul aqreqatı isə 2,8% artmışdır.

3. Maliyyə bazarları

Banklararası pul bazarı. 2009-cu ilin I yarımilliyi Mütəşəkkil Banklararası Kredit Bazarında əqdlər manat, ABŞ dolları və avroda bağlanmışdır. Manatla bağlanmış əqdlərin ümumi həcmi 30 mln. manat təşkil etmişdir. Bağlanmış əqdlər üzrə orta illik faiz dərəcəsi 14,7% təşkil etmişdir. Dövr ərzində ABŞ dolları ilə bağlanmış əqdlərin ümumi həcmi 26 mln. ABŞ dolları və orta illik faiz dərəcəsi 15,2% təşkil etmişdir. Avro ilə bağlanmış 15 əqdin ümumi həcmi 30,2 mln. avro, orta illik faiz dərəcəsi isə 15,8% təşkil etmişdir. Verilmiş kreditlərin müddəti 1-360 gün diapozonunda olmuşdur.

Hesabat dövrü ərzində dövlət qiymətli kağızları ilə “bank-bank” sxemi üzrə banklararası REPO əməliyyatlarının ümumi həcmi 64,2 mln. manat təşkil etmişdir. Müqayisə üçün qeyd edək ki, 2008-ci ilin müvafiq dövrü ərzində bu göstərici 291,6 mln. manat olmuşdur. Banklararası REPO əməliyyatları üzrə orta ölçülmüş gəlirlilik 1,65% təşkil etmişdir. Aparılmış əməliyyatların müddəti 1-11 gün diapozonunda olmuşdur.

Dövlət qiymətli kağızlar bazarı. Cari ilin yanvar-iyun ayları ərzində notların yerləşdirilməsi üzrə Mərkəzi Bank tərəfindən 24 auksion keçirilmişdir. Emissiyanın ümumi həcmi 454 mln. manat, yerləşdirilmiş notların həcmi isə 191 mln. manat (emissiya həcmninin 42%-i) təşkil etmişdir. Mərkəzi Bankın qısamüddətli notları üzrə orta ölçülmüş gəlirlilik azalaraq dövrün əvvəlində keçirilmiş ilk auksiondakı 4,26%-dən sonuncu auksionda 1,16%-dək enmişdir. Notlar üzrə təkrar bazarın həcmi 36,9 mln. manat təşkil etmişdir.

Bankların likvid vəsaitlərə ehtiyacını, onların müştərilər qarşısında öhdəliklərinin vaxtında icrasını təmin etmək məqsədilə dövr ərzində aparılmış REPO əməliyyatlarının həcmi 1739,1 mln. manat təşkil etmişdir. 2009-cu ilin I yarımilliyi ərzində əks-REPO əməliyyatı keçirilməmişdir.

Cari ilin I rübü ərzində Maliyyə Nazirliyi tərəfindən Dövlət qısamüddətli istiqrazların yerləşdirilməsi üzrə 61 hərrac keçirilmişdir. Emissiya həcmi 604 mln. manat, yerləşdirilmiş DQİ-lərin həcmi isə 263,6 mln. manat təşkil etmişdir. Orta ölçülmüş gəlirlilik ilk hərracda 5,7% təşkil etdiyi halda, son hərracda 6% səviyyəsinə yüksəlmişdir. Dövr ərzində DQİ-lər üzrə təkrar bazarın həcmi 137,5 mln. manat təşkil etmişdir.

Ümumilikdə, 2009-cü ilin I yarımilində Mərkəzi Bankın yeritdiyi pul siyasəti, preventiv rejimdə qəbul edilən qərarlar və görülən qabaqlayıcı tədbirlər maliyyə sabitliyinin qorunmasını təmin etmişdir.